

Munich Personal RePEc Archive

Regionalization of international trade

Postolachi, Andrei-Teofil

"Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi, Romania, Doctoral School
of Economics

2012

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/36936/>

MPRA Paper No. 36936, posted 26 Feb 2012 20:18 UTC

REGIONALIZATION OF INTERNATIONAL TRADE

Postolachi Andrei-Teofil

Doctoral School of Economics

„Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi, Romania

at.postolachi@gmail.com

Abstract: *The economic integration process is a current widely spread process in the world economy. The necessity of collaboration between countries on economic, politic and social plans is being implemented by nations through a raising number of commercial agreements for example during the last decades. The commercial dimension represents interest because of the high importance it has in the interaction process. This paper is structured in two main parts, on first side are outlined the main features of the economic integration process, linked to main stages or its global scale; and secondly we analyzed the impact of this process on trade. The two main influences are linked especially to “trade creation” and “trade diversion” effects, which can occur after the signature of a trade agreement. These changes show the key aspects of trade regionalization, which means the changes in commercial partners, quantity or quality of traded products, modifications in production process and so on.*

Key Words: integrare economică, regionalizare, comerț internațional

JEL Classification: F10, F15, J51

INTRODUCERE

Economia mondială reprezintă un sistem alcătuit din componente fundamentale – economiile naționale, societățile transnaționale, organizațiile economice interstatale și din elemente derivate, de conexiune – diviziunea mondială a muncii, relațiile economice internaționale și piața mondială. Determinate de primele, acestea din urmă, la rândul lor, le influențează dezvoltarea.

Integrarea economică regională este menită să genereze sau să îmbunătățească stabilitatea politică, precum și să stimuleze dezvoltarea economică în cadrul unei regiuni, astfel că, la nivel global indicii economici să cunoască îmbunătățiri.

Teoria comerțului internațional, în cadrul căreia ne vom purta pașii în actualul demers a cunoscut o traiectorie bine definită în timp și spațiu, cunoscând o evoluție ascendentă încă din vremea economiștilor clasici. Gândirea economiștilor actuali este încă strâns legată și dominată de cea a unor mari teoreticieni precum Adam Smith sau David Ricardo. Chiar dacă poate s-au schimbat subiectele propozițiilor, principiile de bază în comerțul internațional au rămas în mare parte neschimbate.

Comerțul internațional este de cele mai multe ori văzut ca o piesă esențială a ansamblului economiei internaționale. Desigur, în perioada postbelică nivelul comerțului a crescut considerabil mai mult față de productivitatea la nivel global, conducând la o internaționalizare din ce în ce mai pregnantă a economiei mondiale.

După al doilea Război Mondial, datorită faptului că piața capitalului s-a dezvoltat mai repede decât cea a mărfurilor, liberalizarea comerțului a devenit și mai imperioasă. În acest sens se manifestă două tendințe pe planul comerțului internațional: globalizarea pieței, așa cum a fost promovată de SUA în cadrul GAAT (Acordul General pentru Tarife și Comerț) pe de o parte, iar pe de altă parte de OMC (Organizația Mondială a Comerțului); și crearea de organisme economice regionale promovate, mai întâi, de statele de pe continentul european, iar mai apoi de către statele din celelalte continente. În acest context, apartenența unei țări la o grupare economică regională devine esențială, existând în caz contrar riscul de izolare al statului respectiv în special în afara circuitului mondial al schimburilor de mărfuri și servicii.

Deoarece reprezintă unul din fenomenele cu cele mai importante implicații în domeniul colaborării dintre state, integrarea regională este unul din principalii factori ce determină modificări ale dinamicii fenomenelor mondooeconomice și ale ritmului accelerat al schimbărilor ce se produc în prezent la nivel global.

Apariția și dezvoltarea aranjamentelor economice regionale, concomitent cu adâncirea procesului de globalizare sunt două forțe dinamice și uneori contradictorii care definesc economia mondială contemporană. Desfășurarea concomitentă a globalizării și regionalizării a generat o economie mondială din ce în ce mai interdependentă, determinând diversificarea relațiilor dintre entitățile economice (în special state și corporații), și atenuarea cel puțin din punct de vedere economic, a rolului granițelor naționale.

Comerțul internațional în contextul regionalizării

Deși au existat dezbateri destul de aprinse pe tema regionalizării și globalizării, argumente și cercetări empirice pure sunt destul de puține în această zonă. Definind globalizarea și regionalizarea ca tipuri specifice de comunicare și interdependență dintre state, se aduc în discuție următoarele întrebări: a fost lumea, în ultima perioadă regionalizată sau globalizată?; și dacă într-adevăr a suferit schimbări în acest sens, care au fost consecințele în această direcție?. Pentru a răspunde preliminar la aceste întrebări, putem afirma faptul că în perioada anilor 1950-2000, orice țară din lume și-a mărit numărul de parteneri în ceea ce privește comerțul internațional. Astfel că, întreaga rețea a comerțului internațional a devenit din ce în ce mai densă.

De asemenea am încercat și o sintetizare a principalelor aspecte legate de impactul integrării regionale asupra relațiilor comerciale, din care amintesc:

- ✓ Integrarea regională poate dezavantaja țările nemembre printr-o substituție a comerțului cu acestea, apărând astfel fenomenul de „deturnare de comerț”, de exemplu înlocuirea unui furnizor eficient dintr-o țară terță, cu altul din cadrul acordului regional, chiar la costuri mai mari, în special datorită eliminării taxelor vamale;
- ✓ Avantajele generate în proximitatea momentului semnării de acorduri comerciale regionale, constă în apariția așa numitului efect de „creare de comerț”, în special cu efecte asupra relațiilor dintre țările semnatare, datorită intrării în vigoare a noi reguli comerciale;
- ✓ Țările terțe pot fi, de asemenea, dezavantajate prin așa numita „deturnare a investițiilor”, datorită intențiilor firmelor de a investi în cadrul unui acord regional, în detrimentul producției într-o țară terță, care are costurile cele mai mici, deoarece exportul ulterior către zona acordului ar presupune costuri mai mari;
- ✓ Cu cât este mai extinsă liberalizarea internă într-o formă de integrare, cu atât crește concurența pe piețele din interiorul acesteia;

Bhagwati definea regionalismul ca reprezentând încheierea de aranjamente comerciale preferențiale între un anumit număr de state sau ca „o reducere preferențială a barierelor comerciale între un subgrup de țări, care pot fi, fără ca acest lucru să fie și necesar, în contact din punct de vedere geografic” [Bhagwati, 1993, p.22]. După Francois Perroux integrarea de acest tip „unește elemente pentru a forma un tot”. Totodată, „mărește coeziunea unui întreg deja existent” [Perroux, 1968, p.386], cu trimitere la ceea ce ulterior vom aminti vis a vis de legăturile ante – integrate.

Sunt încurajate schimburile comerciale reciproce și descurajate cele cu terții. Bazele teoretice ale uniunii vamale au fost puse de teoreticianul german Friesrich List o dată cu,

constituirea în 1834 a așa numitului „Zollverein” [Suranovici, 2004, p.3], 39 de sătulețe care mai târziu au format Germania. El susținea chiar de atunci ca eliminarea barierelor tarifare, chiar la nivel regional poate duce la creșterea bunăstării mondiale.

Începând cu anul 1999 liberalizarea comerțului internațional la nivel regional în din ce în ce mai multe zone ale globului, a fost marginalizată, și sintetizată către denumirea de acorduri regionale de liber schimb, cele mai des întâlnite în zona Asiei de Est. Această avalanșă creată în jurul formării a numeroase astfel de acorduri de liber schimb, are menirea de a conduce către o îmbunătățire a nivelului comerțului pe de o parte, iar pe de altă parte o creștere a bunăstării la nivel regional. În contrast cu fenomenul de liberalizare unilaterală a comerțului, aceste acorduri, pot cauza în aceeași măsură **„creare de comerț”** și **„deturnare de comerț”**, de aceea efectul net al acestora asupra comerțului global rămâne totuși ambiguu [Lee, J., Wong, K.Y., 2006].

În marea lor majoritate, cercetătorii din domeniul relațiilor internaționale au identificat și încadrat în perioade bine delimitate, după cel de-al doilea Război Mondial, două valuri principale ale evoluției acordurilor regionale (sau după cum alții doresc să le numească acorduri preferențiale de comerț):

- Primul dintre acestea se referă la perioada anilor 1950-1960, și este privit per ansamblu ca fiind un eșec, în special datorită faptului că printre puținele acorduri supraviețuitoare până în zilele noastre este Uniunea Europeană;
- Cel de-al doilea val, cu începuturile în perioada 1980-1990, este încă în plină desfășurare de forțe, și surprinde printr-o reușită mai stabilă a acordurilor, dar în același timp de o perspectivă de supraviețuire temporală a acordurilor mai mare.

Putem vorbi despre fenomene în acest spectru al analizei și în perioada interbelică, caracterizată prin semnarea de acorduri bilaterale protecționiste și prin crearea de așa numite „blocuri comerciale discriminatorii”.

În contrast, perioada postbelică a fost marcată de eforturile de liberalizare a schimburilor comerciale internaționale, cunoscând mai multe valuri de regionalizare, pe măsură ce aranjamentele comerciale își propuneau obiective tot mai complexe [Miron, 2003, p.64].

Felul discreționar al unor teoreticieni economiști de a privi blocurile comerciale s-a schimbat de-a lungul timpului. În perioada anilor 1950, odată cu formarea GATT (Acordul General pentru Tarife și Comerț), acordurile de liber schimb au fost considerate un pas esențial în încercarea stabilirii unui comerț mondial din ce în ce mai liber. Prin formarea acestor acorduri nu s-a urmărit creșterea barierelor tarifare față de țările non – membre, ci mai degrabă ele au rezultat într-o scădere la nivel global a barierelor tarifare.

Teoria comerțului internațional impune a fi necesară o liberalizare a comerțului cu mărfuri, pentru a conduce la maximizare la nivel global într-o lume liberă, distorsionată. Prin intermediul

comerțului, statele au posibilitatea de a se specializa în producerea acelor bunuri la care beneficiază de avantaje comparative. Astfel, ele ajung să exporte aceste bunuri, și să importe acele bunuri pentru care țara este relativ necompetitivă. Prin urmare, comerțul conduce la diviziune din ce în ce mai eficientă a muncii, liberalizarea acestuia rămânând prima și cea mai bună strategie către o perspectivă a eficienței la nivel global.

Tocmai în această cauză, intervine Viner (1950) care schimbă oarecum această percepție. Oricum, înainte de acesta, se considera că în cazul în care un acord comercial preferențial opta pentru o stabilitate constantă a barierelor tarifare și netarifare față de statele terțe, la nivel intra-regional avea loc o scădere accentuată a acestor tipuri de barriere; astfel că per ansamblu se ajungea la o creștere a comerțului exterior. Viner a fost cel care a reușit să demonstreze neajunsurile acestui raționament. El spunea că, dacă se dorește o îmbunătățire a relațiilor comerciale, atunci prin definiție, semnarea unui acord preferențial ar duce la o substituție în achiziția de mărfuri în țările membre către sursele cele mai ieftine; fenomen numit crearea de comerț. Dar în momentul în care există o țară terță ce oferă mărfuri la prețuri de producție mai mici decât oricare din țările membre ale acordului, aceasta nu va fi capabilă să-și susțină exporturile către acea zonă datorită barierelor tarifare pe care le întâmpină. Astfel că, consumatorii sunt privați de accesul la produsele din alte zone, apărând fenomenul deturnării de comerț, ceea ce înseamnă îndepărtarea de sursele cele mai ieftine și totodată o productivitate inefficientă în zonele în care o națiune deține avantaje comparative la nivel intra – regional dar în același timp dezavantaje la nivel global. Desigur nu putem anticipa a priori efectele creării unor acorduri regionale, dar putem vorbi de o creștere a liberului schimb în momentul în care efectul creării îl depășește pe cel al deturnării.

Desigur, aceste efecte pot fi considerate a fi statice, iar autorul își asumă stări de fapt mai mult sau mai puțin posibile, legate de: competitivitatea piețelor, utilizarea deplină factorilor de producție, câștigurile încasate de pe urma barierelor din calea comerțului sunt redistribuite către consumatori sau lipsa externalităților în producție și/sau consum.

Au apărut astfel critici la paradigma lui Viner, ea rămânând totuși valabilă în domeniul alocării eficiente a resurselor, cu implicații pe termen scurt, însă s-au adus în discuție și efectele pe termen lung, denumite de altfel și „efecte dinamice”. Acestea se pot identifica în patru mari domenii:

- **economiile de scară** - avantajele oferite de accesul către o piață mai mare a reprezentat dintotdeauna unul din principalele criterii luate în considerare înaintea semnării unui acord regional. Argumentul este unul simplu, în industriile care beneficiază de o producție tehnologică la prețuri descrescânde, piața națională devine de cele mai multe ori prea mică pentru a conduce producția către nivelul optimal. Prin crearea unei zone de liber schimb, are loc o lărgire a pieței de desfacere și prin

aceasta o cerere suficient de puternică pentru a duce producția la niveluri ridicate (situație întâlnită de cele mai multe ori în cazul țărilor aflate în curs de dezvoltare cu o piață locală destul de mică). Astfel că economiile la scară pot reprezenta un argument în favoarea creării de acorduri regionale.

- **Organizarea optimală a procesului de producție** – de exemplu prin implementarea unor noi metode de lucru, programe de stimulare, planuri de management sau mediu psihologic la locul de muncă. Astfel un acord regional va conduce la o îmbunătățire a producției prin înlocuirea practicilor ineficiente dintr-o industrie ante – integrare, cu unele mai eficiente ca urmare a creării fenomenului de competiție la nivel regional cu țările partenere;
- **Efecte asupra fluxurilor de investiții** – realizabilă în special datorită direcționării acestora atât între țările membre cât și din alte state terțe către acestea, în special în încercarea de a evita anumite bariere;
- **Dezvoltarea economică** – pe lângă factorii dinamici amintiți anterior, acordurile regionale preferențiale sunt în unele cazuri părți componente ale unei strategii de dezvoltare economică.

Multe din abordările literaturii actuale identifică și o îmbunătățire „naturală” a comerțului intra-regional în perioadele dinaintea semnării unui acord comercial, în legătură cu ceea ce amintea Fr. Perroux. Empiric, acordurile comerciale preferențiale au la bază proximitatea geografică, prin faptul că, nivelul comerțului exterior dintre statele membre are valori din ce în ce mai mari cu cât distanța dintre acestea este mai mică. Integrarea economică „naturală” [Krugman, 1991b] are loc între țări apropiate din punct de vedere geografic în special datorită costurilor de transport mai mici.

Aproape două treimi din totalul comerțului exterior al UE este reprezentat de cel intra-regional, Canada și S.U.A. sunt cei mai importanți parteneri comerciali unul față de celălalt, Mexicul a devenit din ce în ce mai dependent de comerțul cu SUA. Astfel, potențialul de creare de comerț devine superior celui de, deturnare, odată cu un volum din ce în ce mai mare al schimburilor, făcând acordul cât mai eficient (amintim o regulă întâlnită la unii autori conform căreia dacă în cadrul unui acord regional comerțul intra – regional reprezintă minimum 50% din total, atunci vorbim de o bună eficiență).

Revigorarea acestor acorduri de tip regional din ultima perioadă își are rădăcinile în evoluția pozitivă de la sfârșitul anilor 1980 a fenomenului integraționist din Europa și America de Nord după cum amintește Park (2011). De asemenea el punctează și faptul că de același efect au fost surprinse și statele din Asia (în deosebi regiunea de Est), ca urmare a crizei financiare de la sfârșitul anilor 1990. Oricum, aproape jumătate dintre acordurile consemnate la GATT/OMC sunt actualmente inactive (conform statisticilor oferite de www.wto.org), chiar dacă formarea unui

astfel de acord implică cheltuieli substanțiale pentru țările membre pe de o parte, și pentru întreaga economie mondială pe de altă parte.

În aceeași ordine de idei, eforturile de liberalizare regională și multilaterală au fost serios zdruncinate în ultima perioadă, datorită crizei ipotecare acute din Statele Unite [Park, 2011]. De aceea, contextul actual pune în dilemă două nevoi și tendințe ale statelor naționale: nevoia de un protecționism cât mai eficace, pentru a bloca efectele nefaste ale declanșării unor crize în diferite zone ale globului; iar în altă ordine de idei apare această tendință a țărilor din acorduri de a-și îmbunătăți condițiile de colaborare în încercarea de a favoriza multilateralismul.

Eficacitatea acordurilor regionale rezidă din modul în care acestea sunt concepute, și este validată în special de intervalul de timp cât ele activează. În deosebi, pentru a evita apariția ineficienței lor în timp, ele ar trebui să conducă la o creștere a bunăstării atât a țărilor membre cât și la nivelul economiei globale, principii care de altfel fundamentează apariția lor [Kono, 2007]. Pe lângă această creștere a bunăstării, ceea ce se urmărește a fi evitat și minimizat este partea negativă a influenței asupra țărilor nemembre sau non-membre.

După cum am amintit anterior, regionalismul se impune ca un proces prin care statele naționale, ce se află de obicei într-o proximitate geografică, își asumă problematica cooperării prin adoptarea unor măsuri colective pentru a putea face față condiționărilor de la nivel global. Odată cu această ascensiune a tendințelor de colaborare regională apare o nouă problemă legată de interacțiunea dintre regiuni, astfel încât cu cât lumea se regionalizează din ce în ce mai mult, cu atât crește necesitatea de a crea condiții cât mai propice de colaborare între regiuni crește [Song, W. 2006].

Când vorbim despre părțile implicate în procesul de integrare regională, atenția se focalizează într-un mod justificat către autoritățile statale, naționale. Dar având în vedere algoritmul complex al comerțului internațional la nivel global, situație în care există numeroase entități individuale (ex: multinaționalele) cu putere financiară mare, acestea pot deseori influența deciziile naționale în ceea ce privește regionalizarea, care se poate realiza având ca factori declanșatori anumite interese ale unor astfel de agenți. Se observă deci și faptul că implicațiile microeconomice sunt destul de importante și pot furniza o temă pentru analize amănunțite. Influența guvernamentală își menține proporția la nivel regional, dar în același timp ea ține cont și de cerințele și interesele actorilor importanți de la nivel național. [Yoshimatsu, 2008, p.216]. Aspectul microeconomic este relevant în cercetare deoarece el reprezintă principalul actor al comerțului internațional. În funcție de condiționările nivelului macro, în special cele legate de integrarea în diferite blocuri comerciale, activitatea internațională a întreprinzătorilor naționali pe piețele externe va fi influențată.

În ceea ce privește cele două viziuni care au dominat lumea contemporană, individualismul și colectivismul, ele determină comportamentul individual, personal, dar în același timp și cel al

unor actori instituționali cum ar fi statele. În ceea ce privește acest nivel macro, se face deosebirea între state ce urmăresc interesul național (individualiste), și state ce caută mereu noi căi și metode de colaborare cât mai facilă (colectiviste).

Așadar integrarea regională are în acest context o dublă relație față de cele două doctrine. În primul rând nivelul de integrare acceptat ca fiind de urmat la nivel național este legat de interesele naționale (individuale), iar în al doilea rând integrarea apare ca o rezultată a omogenității create la nivelul sistemului general de bunăstare socială[Langenhove, 2004]. În esență, colectivismul procesului de regionalizare este dat de apropierea sau depărtarea de ceea ce presupune fenomenul de globalizare. Cele două viziuni pot fi identificate, sau dacă nu măcar corelate cu alte două doctrine, naționalismul și internaționalismul. Desigur legăturile față de procesul integraționist se păstrează în cea mai mare parte, regionalizarea fiind mai degrabă atașabilă unui model internaționalist, deoarece urmărește principii substituibile.

CONCLUZII

Integrarea regională reprezintă unul din fenomenele cu cele mai importante implicații în domeniul colaborării dintre state. De asemenea regionalizarea este unul din principalii factori ce determină modificări ale dinamicii fenomenelor mondoeconomice și ale ritmului accelerat al schimbărilor ce se produc în prezent la nivel global. Prin prisma aceasta, și întregul mecanism al comerțului internațional este într-o măsură mai mare sau mai mică influențat și modificat de apartenența statelor naționale la diferite forme de integrare regională, care este un proces complex, ce se întâlnește la nivel global, și care a reușit să stârnească interesul majorității statelor naționale și să le orienteze atenția către un multilateralism din ce în ce mai uzitat în relațiile internaționale.

Există mai multe etape ale integrării regionale, cele mai avansate fiind în număr restrâns, marea majoritate ale proceselor se află la fazele primare(zone de liber schimb); aceasta neavând efecte unitare asupra comerțului internațional, în sensul că în fazele primare, ea poate avea efecte de deturnare de comerț, în timp ce odată cu adâncirea procesului efectele devin reversibile. Posibilitatea reversibilității acestor efecte depinde în cea mai mare măsură de aplicarea unor măsuri la nivel regional.

Încadrarea acestor efecte ca și scopuri ale unor națiuni în cadrul procesului de integrare economică regională a devenit ca o politică macroeconomică general acceptată și uzitată.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Bhagwati, J. (1993) *Regionalism and multilateralism: an overview*, in De Melo, J., Panagariya, A. (ed) *New dimensions in regional integration*, Cambridge University Press
- [2] Kono, D., Y. (2007) *When do Trade Blocs Block Trade?*, *International Studies Quarterly*, Nr.51, pp. 165-181.
- [3] Krugman, P., (1991a) *The Move Toward Free Trade Zones*, in (November/December 1991) *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Kansas City, pp. 5-27,
- [4] Krugman, P. (1991b) *Is Bilateralism Bad?*, in Helpman, E., Razin, A., (1991) *International Trade and Policy*, Massachusetts Institute of Technology , pp. 9-24.
- [5] Langenhove, L.V. (2004) *Regional integration and the individualism/collectivism dichotomy*, *Asia Europe Journal*, Volume 2, Number 1, pp. 95-107
- [6] Lee, Jong-Wha, Shin Kwanho (2006) *Does regionalism lead to more global trade integration in East Asia?*, *North American Journal of Economics and Finance* 17, pp. 283–301,
- [7] Miron, D. (2003) *Comerț internațional*, Editura ASE, București,
- [8] Park, I., Park, S. (2011) *Best practices for regional trade agreements*, *Review of World Economics*, Nr.147, pp. 249-268,
- [9] Perroux, Fr. (1968) *L'integration et l'echec de la theorie traditionelles des echanges extereurs*, *Economie appliquee*, vol. 21, nr. 2,
- [10] Song, W. (2006) *Regionalisation, inter-regional cooperation and global governance*, *Open Economies Review*, Volume 17, Number 3, pp. 297-319,
- [11] Suranovici, M., S. (2004) *Trade Diversion and Trade Creation*, Universitatea din Zurich,
- [12] Viner, J. (1950) *The Customs Union Issue*, Carnegie Endowment for International Peace, New York,
- [13] Yoshimatsu, H. (2008) *The Political Economy of Regionalism in East Asia: Integrative Explanation for Dynamics and Challenges*, Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, pp. 213-225.